Грибан Х.О., здобувач
Науковий керівник: Острогляд О.В.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права, публічного управління та адміністрування
Державний університет «Житомирська політехніка»

ПОЄДНАННЯ НАВЧАННЯ З ПРОФЕСІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПРАВНИЧОЇ ОСВІТИ

Професійна компетентність правника формується з двох складових: знань, здобутих у закладі вищої освіти, та практичних навичок, набутих під час роботи за фахом. Тому поєднання навчання з професійною діяльністю слід розглядати як важливе доповнення до теоретичної підготовки, що допомагає заповнювати прогалини суто академічної освіти. Дослідники практико-орієнтованого навчання зазвичай акцентують на вдосконаленні змісту та організації освітнього процесу. Проте загальні правові можливості для поєднання навчання з роботою в Україні вже існують, а дуальна форма, яка найповніше їх реалізує, у чинних умовах малореалістична для правничої освіти, тому головна перешкода полягає в чинниках сьогодення: війні, кадровому дефіциті та значному навантаженні на молодих фахівців за низької оплати праці. Тому слід обґрунтувати цю позицію шляхом визначення ролі поєднання навчання з професійною діяльністю у формуванні професійної компетентності здобувачів правничої освіти та чинників, що зумовлюють його результативність.

Польський науковець Ф. Цоль зазначає, що університетська наука нерідко оперує конструкціями, практична придатність яких сумнівна, а поєднання теорії з пошуком конкретних рішень уможливлює необхідну рівновагу (цит. за: [1, с. 44]). З першою частиною цієї тези слід погодитися, а саме з тим, що теоретичні знання без практичного застосування залишаються неповними. Проте Цоль робить висновок, що між юристом-теоретиком і юристом-практиком не повинно бути жодної різниці (цит. за: [1, с. 44]), і це потребує уточнення. Знання здобуваються в закладі освіти, а навички формуються в процесі роботи за фахом, тому йдеться не про стирання різниці між ними, а про їх взаємне доповнення.

М. Кравчук і О. Грицан вважають, що практичне навчання здатне заповнити прогалини суто теоретичної підготовки юристів [1, с. 44], і виокремлюють групи навичок, що формуються під час практики: правове вирішення проблем, комунікацію, консультування, переговори, складання процесуальних документів та вирішення етичних завдань [1, с. 45]. З цією позицією слід погодитися, зважаючи, що саме ці навички становлять другу складову компетентності правника. Водночас автори обґрунтовують її на прикладі юридичних клінік, тоді як роботу за фахом доцільно розглядати як ширшу форму того самого принципу, оскільки вона дає змогу застосовувати знання в реальних професійних умовах.

Нормативні й організаційні умови для такого поєднання в Україні існують. Закон України «Про вищу освіту» визначає права здобувачів освіти [3], Закон України «Про освіту» встановлює загальні засади освітньої діяльності [4], а стандарт вищої освіти зі спеціальності 081 «Право» закріплює компетентності та вимоги до практичної підготовки [5]. Т. Пілюгіна зазначає, що в Україні розвиваються дуальні форми навчання, а в квітні 2024 р. Верховна Рада ухвалила законопроєкт, який передбачає можливість визначати тривалість бакалаврської програми від трьох до восьми років і визнавати результати неформальної освіти [2, с. 200–201]. Такі зміни розширюють можливості здобувачів поєднувати навчання з роботою, і з цим слід погодитися як з підтвердженням того, що загальні правові можливості для цього створені.

Це дозволяє по-новому оцінити позицію Кравчука і Грицан, які вважають включення практичної дисципліни до навчальних планів лише 44% закладів з юридичними клініками свідченням недооцінки практичної складової та наполягають на її обов'язковості [1, с. 46]. Щодо клінічних курсів з цим можна погодитися, проте для роботи за фахом перешкода лежить не в забороні поєднувати навчання з роботою, адже загальних правових можливостей для

цього достатньо. Також Т. Пілюгіна вважає, що практична орієнтованість навчання в умовах війни полягає передусім у волонтерській спрямованості [2, с. 204]. Така форма практики корисна, але не замінює систематичної роботи за фахом, яка дає змогу набувати навичок в умовах реальної професійної відповідальності.

Головні проблеми лежать у чинниках сьогодення. За інформацією профільного видання, у 2026 р. про дефіцит кадрів заявляє близько 67% роботодавців, а практично всі державні органи також стикаються з нестачею працівників [7]. У судовій системі кількість вибулих суддів суттєво перевищує кількість новопризначених [8], а в Деснянському районному суді м. Києва вакантними залишаються понад 20 посад працівників апарату, причому причиною публікація називає, зокрема, зарплати близько 13 тис. грн [9]. У таких умовах молодий фахівець, який прагне здобути досвід у державній установі, отримує значний обсяг обов'язків за низької оплати. Це призводить до того, що страждає якість однієї з ланок, навчання або роботи, а низька оплата демотивує його саме на старті, коли професійні навички лише формуються. Ці чинники зумовлені воєнним станом і ситуацією на ринку праці, а не недоліками освітніх програм.

Водночас наявність нормативної можливості не означає, що вона придатна для правничої освіти. Положення про дуальну форму здобуття фахової передвищої та вищої освіти передбачає, що практичне навчання на робочих місцях становить від 25 до 60% обсягу кредитів ЄКТС, відбувається шляхом виконання трудових функцій за трудовим договором, а роботодавець призначає наставника й координатора та відповідає за організацію навчання [6, п. I.5, I.6, II.1, II.5]. Отже, на відміну від епізодичної практики, ця форма вимагає від роботодавця створити оплачуване робоче місце та виділити працівника, який супроводжуватиме здобувача. Теоретично така модель найповніше відповідає ідеї поєднання знань і навичок, і з тенденцією до розвитку дуальних форм [2, с. 200–201] можна погодитися.

Проте для правничої освіти її реалізація малореалістична. Початківці у правовій сфері шукають досвід передусім у судах та інших державних установах, а саме там, за наведеними даними, бракує і кадрів, і коштів на оплату праці. Вимога виділити робоче місце з оплатою та наставника для кожного здобувача лягає на установи, які не можуть заповнити наявні вакансії, а наставник змушений поєднувати цю роль із власним навантаженням. До того ж частка практики в 25–60% кредитів означає, що здобувач має виконувати трудові функції впродовж значної частини навчання, тоді як юридична робота пов'язана з доступом до матеріалів справ і відповідальністю за результат, тому довірити її студентові без належної підготовки складно. Отже, дуальна форма доцільна теоретично, але в нинішніх умовах ефективнішими є гнучкіші форми поєднання навчання з роботою, зокрема стажування, часткова зайнятість і юридичні клінічні програми.

Отже, професійна компетентність правника складається зі знань, здобутих у закладі освіти, та навичок, які формуються в процесі роботи за фахом, тому поєднання навчання з професійною діяльністю є важливим доповненням до теоретичної підготовки. Нормативна база створює загальні правові можливості для такого поєднання, проте дуальна форма, яка вимагає від роботодавця оплачуваного робочого місця й наставника, у нинішніх умовах малореалістична для правничої освіти. Головні перешкоди його результативності пов'язані з чинниками сьогодення: війною, кадровим дефіцитом у державних установах, значним навантаженням на молодих фахівців та низькою оплатою праці. Тому підвищення ефективності поєднання навчання з роботою залежить насамперед від умов праці початківців і добору гнучкіших форм поєднання, а не від відсутності правових можливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кравчук М., Грицан О. Юридична клінічна освіта як ефективний спосіб підготовки правників. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 2 (26). С. 42–48. DOI: https://doi.org/10.35774/app2021.02.042.
2. Пілюгіна Т. В. Особливості професійної підготовки юристів у закладах вищої освіти України в умовах війни. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2026. № 2. С. 200–207. DOI: https://doi.org/10.31654/2663-4902-2026-PP-2-200-207.
3. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 10.10.2026).
4. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19 (дата звернення: 11.10.2026).
5. Про затвердження Стандарту вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти : наказ М-ва освіти і науки України від 20.07.2022 № 644. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/87071/ (дата звернення: 09.10.2026).
6. Про затвердження Положення про дуальну форму здобуття фахової передвищої та вищої освіти : наказ М-ва освіти і науки України від 13.04.2023 № 426. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/89459/ (дата звернення: 15.10.2026).
7. Дефіцит кадрів-2026: шляхи пошуку та поради Держпраці. *Дебет-Кредит*. 2026. 28 лип. URL: https://news.dtkt.ua/labor/labor-relations/113235 (дата звернення: 11.10.2026).
8. Звільнень у півтори рази більше, ніж призначень – у судах України загострюється кадровий дефіцит. *Судово-юридична газета*. 2026. 8 трав. URL: https://sud.ua/uk/news/ukraine/360578-uvolneniy-v-poltora-raza-bolshe (дата звернення: 10.10.2026).
9. Через зарплати у 13 тисяч гривень у київському суді не вистачає 20 працівників. *Судово-юридична газета*. 2026. 2 квіт. URL: https://sud.ua/uk/news/ukraine/357379-iz-za-zarplaty-v-13-tysyach-griven (дата звернення: 13.10.2026)

Дарнель І.Я., здобувач
Науковий керівник: Ситніченко О.М.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу,
ЗВО «Державний торговельно-економічний університет»,
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-9740-0216

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЕЛЕКТРОННОГО ДОКАЗУ В СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ: ВІД ПЕРШИХ СУДОВИХ ПРЕЦЕДЕНТІВ ДО ЦИФРОВОЇ ЕПОХИ

Масштабна цифровізація суспільних відносин зумовила трансформацію способів фіксації юридично значущих фактів: поряд із традиційними документами дедалі більшого значення набувають електронне листування, повідомлення в месенджерах, цифрові документи, дані інформаційних систем, аудіо- та відеозаписи, метадані й інші відомості, що існують у цифровому середовищі. Такі дані активно використовуються під час доказування у цивільних, господарських, адміністративних і кримінальних провадженнях.

Формування правового регулювання електронних доказів в Україні можна умовно поділити на декілька етапів.

Перший етап – правова невизначеність (1990-ті роки – початок 2000-х років). У цей період процесуальне законодавство не містило сформованого універсального механізму використання цифрової інформації як самостійного засобу доказування. Відомості, зафіксовані на електронних носіях, могли розглядатися через категорії документів, речових доказів або інших передбачених процесуальним законодавством джерел доказової інформації. Відсутність спеціального регулювання ускладнювала визначення належного порядку подання, дослідження та перевірки автентичності таких матеріалів.